MAÇANET DE LA SELVA

El municipi de Maçanet de la Selva es troba a la zona meridional de la comarca, en el límit amb el Maresme. Està situat en el sector de la divisòria d'aigües entre la vall del riu Tordera i la conca dels rius Onyar i Ter. En aquest lloc, al nord del municipi, antigament arribaven les ribes de la llacuna de Sils, que es va dessecar a finals del segle XVIII. El territori inclou el cap del municipi, que és la població de Maçanet de la Selva, el poble de Martorell de la Selva i diversos veïnats i urbanitzacions. S'accedeix al lloc des de la sortida 9 de l'autopista AP-7, i després seguint la carretera C-35, que porta a Hostalric. L'N-II passa també pel terme municipal. Les comunicacions es completen amb carreteres locals que enllacen els veïnats que el componen.

S'hi han localitzat vestigis del Paleolític i jaciments ibers. La instal·lació de cultura ibèrica més coneguda és el poblat de Montbarbat, de 5700 m² de superfície i datat en els segles IV-II aC. La primera referència documental de Maçanet d'època medieval apareix en un document de l'any 1002, a través del qual se segrega el terme de Lloret de Mar respecte del de Maçanet. L'església parroquial, dedicada a sant Llorenç, depenia del monestir proper de Sant Salvador de Breda.

Text: MJV

Església de Sant Llorenç

En el centre de la població de Maçanet de la Selva hi ha la parròquia de Sant Llorenç, església que conserva part de la seva estructura original romànica, però el seu aspecte actual és fruit de diverses reformes i ampliacions que s'han dut a terme al llarg del temps. Tot i que la parròquia de Maçanet s'esmenta per primer cop en un document de

Absis

Campanar

l'any 1079, l'església es considera construïda entre el 1040 i el 1075. En origen era un temple de dues naus, una de principal i una altra de lateral en el costat sud. Totes dues estaven encapçalades per sengles absis semicirculars, tots dos amb una petita finestra central d'esqueixada simple. Les dues naus van ser cobertes posteriorment amb sengles voltes de canó apuntat.

A l'exterior, destaca l'articulació del parament de l'absis major, decorat amb sèries de tres arcuacions cegues separades per lesenes, que reposen en una mena de podi de pedra. És també notable el campanar, de planta quadrada, construït al mur sud i que conserva la seva estructura romànica fins a l'altura de les campanes actuals. A l'interior del temple es conserven una sèrie d'impostes a l'arrencada dels arcs faixons, decorades amb incisions molt tosques, de caràcter geomètric. Aquestes estructures de cronologia romànica van ser construïdes amb un aparell de carreuó desbastat travat amb morter.

Durant els segles XV-XVII l'església va ser objecte de diferents reformes i addicions, que van canviar-ne l'aparença i van adaptar la fàbrica primitiva a les formes barroques. En concret, destaca la fortificació de l'edifici per protegir-lo d'atacs i saquejos. Actuacions d'aquest tipus són habituals a moltes esglésies de la regió gironina: els murs van ser sobrealçats tant a les naus com als absis, i es va crear un cos superior dotat d'espitlleres, que funcionava com a refugi i magatzem. També en el segle XVII es va construir una sagristia adossada a la part sud-est de l'església.

Text i fotos: MGC

Bibliografia

CATALUNYA ROMÀNICA, 1984-1998, V, pp. 307-308; MONSALVATJE Y FOSSAS, F., 1889-1919, XVII, pp. 166-167.

Monestir de Santa Maria de Valldemaria (o Vall de Maria)

EN ARRIBAR A L'ACTUAL MASIA DE CAN POU, situada en una plana entre els municipis de Maçanet de la Selva i Tordera, és difícil imaginar, a causa de la seva estructura actual de masia, que allà hi havia un monestir cistercenc. S'accedeix a aquest paratge a través d'una pista rural particular, d'uns 800 m, que surt del km 649,5 de la carretera N-II. L'antic monestir femení de Santa Maria de Valldemaria (o Vall de Maria) de Maçanet va ser un dels primers cenobis femenins de subjecció cistercenca de la península Ibèrica, anterior al famós monestir de Vallbona de les Monges. La primera notícia sobre el cenobi data del 1156, quan la vescomtessa de Cabrera, Berenguera de Queralt, dona vint sous "a las bones feminis de Valle Maria". Dos anys més tard, el 1158, reapareix anomenat en una dotació que es va fer a favor de la priora Ricsenda amb l'autorització de Berenguer de Maçanet i Gausfred de Rocabertí. L'any 1164 Almodis, filla del comte Ramon Berenguer III, atorga també una donació de terres a Valldemaria.

L'esmentada Ricsenda va ser la primera de les nou priores conegudes d'aquest cenobi. Aquesta dama va emprendre la missió de fundar el monestir, tal com s'explica en un document de confirmació dels seus béns datat el 1158: *vivendo locum illum ad honorem Dei magnis laboribus eremo inter vepres, et spinas primum, ac noviter aedificaverunt*. D'acord amb la hipòtesi d'A. Pladevall, es creu que aquesta priora procedia de la comunitat del monestir cistercenc femení francès de Nonenque (Aveyron), que va funcionar com a casa mare de Valldemaria. L'any 1169 la comunitat de monges de Valldemaria va fundar el

nou monestir de Sant Feliu de Cadins, a l'Alt Empordà. En el segle XVI va ser costum generalitzat que les comunitats cistercenques femenines es traslladessin des dels seus cenobis primitius, situats al medi rural, fins a nous monestirs localitzats en entorns urbans. Nogensmenys, el cas de Valldemaria va ser diferent, ja que la comunitat cistercenca no només es va traslladar a la ciutat (en aquest cas, a Girona), sinó que a més va quedar dissolta perquè els seus membres s'integressin en el monestir femení benedictí de Sant Daniel de Girona, tal com va autoritzar el papa Pius IV el 1543.

Més tard, el 1603, l'abadessa de Sant Daniel va arrendar el monestir de Valldemaria i les seves terres a la família Jalpí, originària del municipi veí de Tordera. L'abadessa va imposar l'obligació de conservar la capella i que aquesta no fos profanada. La descripció dels béns en l'escriptura demostra que en el segle XVII només hi havia la capella i algunes restes d'altres edificacions que havien format part del conjunt monàstic. Seixanta anys més tard, en un document del 1667, el propietari de la casa, Josep Jalpí, afirma que la capella es trobava en un estat deplorable, presa per bandolers i utilitzada com a magatzem. A més, les parets i una imatge de la Mare de Déu que s'hi custodiava estaven ennegrides pel sutge d'algun foc o incendi.

Actualment, l'única dependència que es conserva de l'antic monestir és precisament l'esmentada capella –antiga església abacial–, que queda gairebé completament oculta a l'exterior, a causa de l'afegit de diverses estructures. L'interior sí que manté la seva aparença del segle XII, però integrada en el conjunt de la masia. L'església consta d'una sola nau, de planta rectangular i coberta per una volta de canó apuntat; a l'extrem oriental hi ha un senzill absis semicircular cobert amb volta de racó de forn i amb una finestra de mig punt a l'eix. S'ha conservat una porta al mur sud, que molt probablement seria la que connectava la capella amb el recinte monàstic. En els murs laterals podem observar també dues finestres a banda i banda, ambdues cegades. D'altra banda, destaca un altar lateral situat en el costat nord de la nau, just a l'altura del presbiteri, que segons la historiografia estaria dedicat a sant Antoni Abat. L'aparell està format per maçoneria. Es tracta d'un recinte auster i de petites dimensions, dotat d'un petit cos occidental a manera de pòrtic, construït en el segle XVII.

Interior

Gràcies a diferents actuacions de conservació i rehabilitació, impulsades pel Taller d'Història de Maçanet des de l'any 2004, la capella de Valldemaria ha recuperat part de la seva esplendor i va ser reinaugurada el 29 de juny del 2008. Gràcies a antigues descripcions i fotografies (n'hi ha una, per exemple, a l'Arxiu Històric Fidel Fita d'Arenys de Mar), sabem que a l'església es custodiava una talla de la Mare de Déu amb el Nen d'estil tardoromànic i factura popular, que actualment es troba en parador desconegut, de manera que en lloc seu s'hi ha col·locat una reproducció de ceràmica obra de l'escultora Maria Boada i Saló.

Text i foto: MGC

Bibliografia

CATALUNYA ROMÀNICA, 1984-1998, V, pp. 308-310; CRUZADO I ALORDA, A., 2008; MARQUÉS CASANOVAS, J., 1983, pp. 331-336; PLADEVALL I FONT, A., 1968.

Castell de Torcafelló

LES RUÏNES DEL CASTELL DE TORCAFELLÓ es troben al cim del turó de Sant Jordi, situat a 1 km de la població de Maçanet. El castell de Torcafelló va ser construït en el segle XI, quan era un centre de jurisdicció feudal que formava part del vescomtat de Cabrera i s'estenia per les parròquies de Maçanet, Martorell i Sils. La primera referència documental que tenim sobre aquest recinte data de l'any 1106; es tracta d'un homenatge del vescomte Ponç I de Cabrera a Ramon Berenguer III per tots els seus castells, llevat dels de Barres, Brívola i –precisament– Torcafelló. Cap a l'any 1200 els senyors de Maçanet van emparentar amb els Cartellà i van traslladar la seva residència a la torre de Cartellà, situada al mateix

Restes del castell, amb la capella gòtica

municipi. En aquell moment el castell va quedar en mans de la família Torcafelló, els membres principals de la qual van exercir com a castellans.

Podem dividir les etapes de construcció del castell en tres moments, però a causa de la superposició d'estructures només es coneix amb precisió la tercera. De la primera època, en el segle XI, cal destacar la torre de l'homenatge, situada al bell mig de la fortificació, de la qual actualment només queden part dels fonaments. Es conserven també un mur i un paviment de calç en el sector nord-oest i unes parets en el sector sud. La segona fase data del segle XII i està constituïda per diferents dependències que es van construir al voltant de la torre, com ara un pati quadrangular de 9,30 per 10 m, un desguàs i una nova sala. En la tercera fase, que es va dur a terme dècades després, es va donar la forma final al castell que coneixem actualment: es va emmurallar el recinte central, i es va deixar un espai entre el pati i la muralla, on es van construir sis habitacions més. L'anàlisi dels materials arqueològics trobats permet afirmar que el castell devia ser abandonat cap a mitjan segle XIII. De fet, gran part de l'antic recinte fortificat s'amaga sota la capella de Sant Jordi, edificada el 1450. Es tracta d'un senzill edifici gòtic de planta quadrangular, que va ser reconvertit en una torre de telegrafia òptica en el segle XIX, moment en què es va afegir una terrassa a la part superior i va ser fortificat de manera més segura.

Text i foto: MGC

Bibliografia

CASTELLS CATALANS, ELS, 1967-1979, III, pp. 410-415; CATALUNYA ROMÀNICA, 1984-1998, V, p. 310.